

7 - 8

<i>Miško Kranjec:</i>	Do zadnjih meja
<i>Pajlin:</i>	V strupenem mrazu. Pomladna noč
<i>N. F.:</i>	Čas in arhitektonsko oblikovanje
<i>Marika Kardoš:</i>	Hrepenenje
<i>Bagar Mirko:</i>	Kaj hoče mladinsko gibanje
<i>Temlin:</i>	Epizoda
<i>Murčič Franc:</i>	Pomlad 1939
<i>Frida Kovačeva:</i>	Za otroka
<i>Šiftar Ivan:</i>	Dr. Fr. Kovačič
<i>Franc Šebjanič:</i>	Odlomek o Pragi
<i>Franc Trdko:</i>	Doprinos k socialni strukturi Prekmurja
<i>Fred Kališ:</i>	Družina Književna in gledališka poročila
<i>M. R.:</i>	„Slovenski knez Kocelj“
<i>Anton Vratuša:</i>	Tri komedije Paberk

3. L.

Mladi Prekmurec

izhaja v dvojnih številkah v Murski Soboti. — Izdaja za konzorcij Franc Cör. — Tiska Prekmurska tiskarna, za tiskarno odgovorja Hahn Izidor v Murski Soboti.

Odgovorni urednik dr. Ludvik Vadnal). — Rokopise in dopise je pošiljati na naslov: Ivan Šiftar, akademik, Petanjci, pošta Rankovci. —

Rokopisi se ne vračajo.

Naročila, reklamacije in oglase sprejema: Uprava Mladega Prekmurca v Murski Soboti, Aleksandrova cesta 13.

Cene oglasov po dogovoru.

Letna naročnina (pet dvojnih števil) znaša 30 din, za dijake 20 din, za inozemstvo 50 din. — Posamezna dvojna številka 6 din. — Štev. ček. računa 17.862.

P. n. naročnike in prijatelje

prosimo, naj nam po priloženih položnicah čim prej nakažejo naročnino in nam s tem olajšajo poslovanje. — Prilagajte za tiskovni sklad, kajti naš list se vzdržuje samo z lastnimi sredstvi! Za tiskovni sklad priloženo vsoto nam sporočite na hrbtu položnice! — Prihodnja, t. j. zadnja dvojna številka letošnjega letnika bo izšla junija. Posvečena bo predvsem 20-letnici osvobojenja in združitve Prekmurja s Slovenci v Jugoslaviji. Uredništvo se priporoča za zadevne članke tudi pri tistih poznavalcih prevratne dobe in prekmurskih vprašanj, ki pri listu doslej še niso sodelovali.

UPRAVA IN UREDNIŠTVO.

Do zadnjih meja

(Odlomek iz romana)

Govor, s katerim hoče politik Senček oduševiti malomeščane provincijskega mesta.

Ko je tedaj piščanec omenil Rusijo, je Senček namršil obrvi, potem pa se zganil, potrkal ob kozarec in rekel:

„Ah, Rusija! Vendar, katero Rusijo prav za prav mislite? Ali to, ki danes tlači, ali ono, ki je tlačena? Ali pa predvojno Rusijo? Ako mislite ono predvojno, tedaj se ji vsi do tal priklonimo, zakaj vredna je tega, vredna je našega spoštovanja. Če pa mislite povojno Rusijo, tedaj sklonimo glave od sramu in bolesti in molčimo. Mučno nam je vsem, ki se štejemo za sinove največjega rodu na zemlji, Slovanov. Ta bolest danes prešinja milijone slovanskih otrok, raztresenih doma in po svetu. Vprašam vas, ali se zavedate, kaj so napravili iz tiste lepe, svete nekdanje Rusije, ki je nekoč gospodarila vsemu svetu? Če je le pol resnice v tem, kar pripovedujejo naši vrli časniki, — in to je, ker vsi vemo, da danes časniki ne morejo več lagati in jih večina niti noče lagati, ker imajo tako častiljive gospode, včasih celo duhovnike za urednike, in vemo, da nima nihče koristi od tega, če potvarja resnico, — če je le pol resnice v vsem tem, kar trdijo naši časniki, tedaj nas mora boleti srce. Ne samo, da so ubili najboljšega, najbolj blagega svetega carja in njegovo pobožno družino, ti ljudje ubijajo še dalje. In to ne na vsakdanji način, temveč na najbolj krvoločen način, kar si jih morejo izmisliti. Starcem in starkam režejo nosove in ušesa, moške in ženske oslepijo in skopijo, otroke pa mečejo v zrak in jim nastavljajo sulice ter jih na teh sulicah nosijo s seboj po mestu. Druge spet drugače mučijo: privežejo jih za voz za noge in se potem po prahu drsajo za njimi. Če torej pridete v Rusijo, se ne smete začuditi, če boste srečali na cesti same slepe ljudi, ali ljudi brez nosov in uhljev, tudi se ne smete začuditi, če vsakteri vojak nosi na sulici nedolžnega otročička, ali pa če imajo gospodje za vozove privezane ljudi, ki so že močno obdrgnjeni od drsanja po tleh. Da, čim večji gospod je kdo, več ljudi lahko ima privezanih za svojo kočijo, tako da mora marsikdo le prečesto pridejati še en par konj in še enega. Kaj pa počnejo šele z redovnicami! O tem ne morem pripovedovati,

ker me je sram. Niti ne bom govoril o tem, kaj počnejo z duhovniki: reveži se morajo oženiti, in vsak večer jih pridejo nadzirat, če spijo pri svojih ženah. Na splošno tam ubijejo vsak dan na tisoče in tisoče ljudi. Kaj vsak dan! Lahko bi rekel, slednjo minuto. Tisti pa, ki še žive, si žele čim skorajšnje smrti, ker je boljša smrt, kakor pa takšno življenje! Kakšno pa je tam življenje? Gospoda moja, tam nima vsakdo svoje hiše, kakor pri nas. Glej, pri nas ima vsak revež svojo hišico, pa če še tako skromno. Tam pa ni tako, še stranišča nima nihče svojega. Ljudje žive skupno po velikih hišah, v velikih dvoranh imajo po eno samo posteljo, toda ta je včasih dolga po petdeset metrov in še več. In ljudje spe na tej postelji mešano, kakor pač kdo pride. Sobe nimajo oken, če pa jih imajo, so zamrežena. Toda četudi ne bi bila zamrežena, zunaj stoji straža in kakor hitro kdo vtakne glavo v okno, že počí puška. V dvoranh ni stolov, da bi človek sedel. Tudi je prepovedano sedeti. Družino so tam odpravili. Nihče ne more reči: To je moja družina! Ne veš, katera je tvoja žena; to noč se spoznaš z njo, drugo noč je že drugod! Tudi svojih otrok ne poznaš. Ko matere rodijo, jim takoj odvzamejo deco. Otroke pošljejo v posebno hišo in matere jih ne morejo rediti s svojo krvjo. Marveč morejo . . . oprostite mi, če tega ne bom izrekel . . . in to skupno mleko potem pijejo otroci. Otroci imajo nekrščanska imena, zato ker jih ne krstijo. Saj jih ne morejo, ko pa so vse cerkve podrli in duhovnike obesili. Ljudje imajo skupno obleko in skupno hrano. Ko zvoní poldne, morajo oni, ki so na delu, teči, če hočejo, da kaj dobijo iz velikega kotla. Dobijo pa tako ali tako samo neko juho, podobno ščavi. Vilic in noža nimajo, ker vsega tega ne potrebujejo. Žlico si pa vsakdo zatakne za škorenj, ker, kakor veste, vsi Rusi nosijo škornje pozimi in poleti. Takšno je tam življenje. — In kaj hočejo doseči s tem? Uničiti hočejo ves svet, to je njih namen. V tem imajo svoje veliko veselje. Zakaj? Zato, ker nimajo nikogar pametnega med sabo, kar so umorili carja. Car pa je tako lepo skrbel za nje! Lahko rečemo, da je bil za ljudi tam pravi raj, ne kakor drugod, kjer so bili preprosti ljudje zatirani. Res so ljudje tam nekaj malega delali vsak dan, vendar skrbi niso poznali. Strgal se ti je čevelj, car ti je poslal drugega, razcefrala se ti je obleka, dobil si drugo! Ko je narod rajal in se veselil, je car mislil na ljudi. Takrat so ljudje radi delali, peli so, kadar so odhajali na tlako. Zdaj pa je drugače. Zdaj jih višji tepejo z bičem, ki se, kakor veste, imenuje knuta. Uradniki dobijo za zajtrk na pot porcijo udarcev s knuto, prav tako kmetje in delavci. Tiste pa, ki so bili za časa carja gospodje, imajo vprežene v velike, težke vozove, da preva-

žajo tovore s postaje v mesto, ali pa vozijo velike ladje po Volgi v Carigrad. Lahko bi vam ves dan našteval grozote, lahko bi jih našteval ves teden, da, vse leto mi jih ne bi zmanjkalo in še bi jih ostala velika grmada. To, kar poročajo naši časniki, so samo malenkosti; velikih in težkih stvari niti časniki ne morejo prinašati, ker se sramujejo vsega tega. — Kaj nam torej preostane? Nič drugega, kakor da se na eni strani borimo proti Rusiji, na drugi strani pa vneto molimo, naj se Bog ozre na našo lepo Rusijo in jo reši. Kdor še količkaj veruje, je dolžan vplesti med večerno in jutranjo molitev po en očenaš za spreobrnjenje Rusije“. Tako je govoril Senček in si obrisal čelo.

V strupenem mrazu . . .

Pajlin

V strupenem mrazu zvene cet, odpade,
ko toplo sonce malokdaj še sije.
Tako srca, ki strup prevar zavžije,
usahnejo najlepše zlate nade.

Nikdar se v dušo več mi up ne vkrade,
v njej strašnih bolečin le roža klije.
Vsadili jo pogledi so Marije,
ki vrgla me v obupov je prepade.

Ker revnega ni moč bilo ljubiti,
zato ošabna si me zapustila,
nesrečnega za vselej me storila.

Teh stihov tožba kmaľu bo zbledela,
a srčna rana večno bo skelela,
vendar bom skušal vse ti oprostiti.

Pomladna noč

Pajlin

Z dežjem in meglo zastrta
je pomladna noč.
Mrzel veter piha,
zdaj tuleč, zdaj jokajoč.
V moje pa srcé zaprta
bol je tiha,
ah vso noč, pomladno noč.

Čas in arhitektonsko oblikovanje

N. F.

Kakor je čas in duh pravi pogonski faktor zgodovine, tako je umetnost že od nekdaj živ, globok in fino občuten izraz časa.

Mladim arhitektom, ki so čepeli še okoli 1900 v šolskih klopeh, so risali njih profesorji prelepe perspektive srečne bodočnosti. Dovedovali so jim to, s čim so bili sami prežeti, da je njih čas bogatejši na arhitektonskih oblikah in izražanju, kakor kateri koli prejšnji. Učili so jih, kakor še danes, arhitektonske oblike vseh mogočih časov in stilov z namenom, da bodo po šoli s temeljitim znanjem in poznanjem vsega minulega v stanju, graditi po potrebi in željah. Tako na primer cerkve v romanskem ali gotskem slogu, romantične grofovske gradiče v stilu Ludvika XV. ali XVI., ali pa včasih celo kakšen magistrat v stilu nemške renesanse. Pač s police spominov potegnesh vedno stil, ki bo po tvojem mišljenju najbolje odgovarjal dani nalogi in zgradbi po njenem karakterju. Pred vsem je bila važna lepa, simetrično urejena in bogata fasada, za tlorise pa ti ni bilo potrebno razbijati glave.

Gotovo bi bilo vse v najlepšem redu, če bi se tudi večno živo življenje dalo zapreti nekam v miznico. Tako se je pa v praksi onim, ki so posegali v resnično življenje, če so nosili le trohico tvornega duha v sebi, zagabilo to večno izposojevanje in prežvekovanje. Govorili so nekaj o plitkosti in trdili celo, da je tako posnemanje minulih časov sramotno. Do takih sklepov in nazorov so jih vodile nove zahteve časa in življenja, pa tudi porajajoče se nove konstrukcije se niso dale včasih skriti za starimi, izposojenimi livrejami „božanskih fasad“.

Pokret se je začel v Belgiji, kmalu sta pa prevzela vodstvo Dunaj in München, kjer so mu nadeli ime secesija. Otto Wagner in Olbrich sta gradila in s svojimi deli mnogo novega povedala. Komaj pa se je poglelo prvo navdušenje, komaj so začeli z analizo vsebine, so uvideli, da so zašli v sotesko.

Tu se začenja druga faza pokreta. Uveljavljati so se začeli trezni in stvarni mošje, ki so bili sicer pristaši novega pokreta, vendar s svojimi deli nikoli niso ogreli pravih secesionistov. Skromne, gladke, skoraj gole arhitekture n. pr. Petra Behrensa, so pri vsej svoji monu-

mentalnosti in resnosti veljale za prave secesionistične ornamentike, le preveč „brez fantazije“.

Pod vplivom novih teoretikov, n. pr. Schulze Naumburga, ki je v seriji svojih knjig (*Kulturarbeiter*) poskušal postaviti prve temelje moderni arhitekturi, se je že v 1908 vršila v Münchenu prva arhitektonska razstava v tem duhu. Temu je sledila doba eksperimentov, spremljana z neštetimi diskusijami, razpravami, kongresi in časopisnimi polemikami, ki se še danes niso popolnoma polegale.

Danes še vedno lahko razlikujemo dve struji. Prvo zastopajo z močnim poletom sicer maloštevilne šole moderne arhitekture, pod vodstvom preizkušenih, vztrajnih borcev in jo prištevajo k marksističnemu svetovnemu nazoru. Neomahljiva volja, vztrajnost in globoko prepričanje ljudi teh šol, nas močno spominjajo na trdo in trpko, toda odločno pot mladih limpresionistov, ki so se z Manetom na čelu borili za priznanje.

Proti tej struji je usmerjena druga, ki zastopa takozvano „idealistično“ gledanje. Ta stremi za nečim mirnim, harmoničnim in se hoče vedno, povsod in za vsako ceno prilagoditi ožji okolici. Priznati je treba, da je v tem stremljenju bolj arhitektonska od prve, vendar s svojo „arhitektonsko“ in sentimentalno ljubeznijo do tradicije pozablja na novi čas in je pri vsem svojem hotenju ne samo kratkovidna, temveč vse preveč škodljivo nazadnjaška.

V začetku teh izvajanj je povedano, da je vsaka umetnina simboličen izraz časa, družbe oz. družabnega reda. In resnično so dela Schmitthennerja ali Tessenowa in z njimi dela vseh markantnejših zastopnikov idealistične smeri v bistvu izraz majhne grupe, harmonično urejene družbe. Ta dela so sicer zelo važna, radi močnega povdarka etičnih načel in vrednosti, toda ta družba se še vedno sonči na plaži „dobrih starih časov“, priznava in povečuje poduhovljeno ročno delo, pri tem pa ne opaža, da jih je pravzaprav že pohodil duh časa-stroj.

Medtem meri tehnika z ogromnimi koraki pot bodočnosti in ti, ki verjameš v kulturno poslanstvo stroja in verjameš, da bo lahko le stroj rešil človeštvo verig, da bo mimo zelenih miz in operacijskih škarij domišljavih politikov uredil vprašanje bodoče družbe, moraš v arhitekturi odklanjati drugo smer, ki na ljubo tradiciji rajši stoji ob strani, kakor da bi s svojim sodelovanjem pomagala lečiti skeleče rane časa, karerim se celo, če je mogoče, na široko izogne.

Zanimivo je, da si prizadeva ta smer upravičiti obstoj s tem, da si poskuša nadeti neko nacionalno noto. To marsikoga tudi pre-

moti. Vendar po svojem reakcionarnem bistvu se naslanja samo na nacionalno nianso, sicer precej enotne internacionalne arhitekture na klasicizem.

Ker pa je po teoriji taktike najboljša obramba napad, so nasprotniki udarili na prvo smer pečat boljševizma, računajoč, da bo s tem moderni arhitekturi zadan zadnji, milostni sunek. Taka obdolžitve je danes splošno priljubljena fraza koritarjev in reakcionarjev, ki senilno sedijo za toplim zapečkom in imajo samo skrb, ubraniti se doraščajoče mladine. Beseda komunist ali komunistično je kakor za nalašč. Če ti jo obesijo za vrat, si dobil privilegij gobavca. In komunistično je vse; celo če nevarno molčiš, ali če se ne obriješ v nedeljo zjutraj.

Moderni arhitekti so krivi, da živijo v času socialnih pokretov. Krivi so, da se je zganil najbednejši sloj ljudstva, ki je doslej stanovalo s podganami po temnih in vlažnih kletih, dvoriščnih hlevih in razpadajočih podstrešjih. Na duši modernih arhitektov se suši greh, da je ta degenerirana, tuberkulozna človeška pokveka končno le zaželela božjega sonca, zraka in zdravja, torej dobrin, ki so najjačje parole moderne arhitekture.

Radi teh stremljenj se je moderna arhitektura baje zbanalizirala. Njen horizontalni povdarek odgovarja psihi današnjih ljudi, med katere pa seveda ne smeš računati tolstega malomeščana, kaj šele grofa, barona ali celo kneza.

„Dobri stari časi“ so žal za nami. Z njimi smo marsikaj dobrega pokopali, po čemer nas resnično lahko skomina. Tedaj je bilo že rojstvo vse drugačno kakor danes. Če si se rodil slučajno za arhitekta, so te obiskale vile sreče že pri zibelki, če so potrdile to vrlino, ni bil ta dar nič manjši od plemstva. Dobri, napredni, mecenski velikaši, včasih celo sam kralj so te klicali na dvor in odslej ti je bilo življenje lepo. Gradil si, ne da bi kdo vprašal za stroške, sploh vedel nisi, če to ali ono kaj stane. Umetničil si lahko po mili volji in paziti si moral samo na to, da se ne zameriš gospodu. Gospodu je moralo sicer tvoje delo ugajati, a to ni bilo tako strašno. Če nisi skakal čez ojnice, si lahko kakor soliden gospod župnik mirno maševal, rešen vseh materialnih skrbi do smrti. Ko si bil gotov s svojim delom, so gospod odpirali vsak teden velika vrata na stežaj, da se je tudi vsakdanji človek iz podzemlja lahko klanjal umetnosti. Ti si pa hodil samozavestno, včasih opravljen po viteško, s svetlo sabljico in ostrogami, včasih z neznansko širokim klobukom in ogromno črno pentljo pod brado. In dobro ti je delo, ko si slišal šepetati: „Glejte

ga, umetnika!" Včasih so te lepo naslikali, če se sam nisi znal, te vtaknili v lep pozlačen okvir in obesili v slavnostni dvorani poleg velikega gospoda (v pariški Louvre). Kje ste, lepi stari časi!

Toda vrnimo se k moderni arhitekturi, ki naj bi bila že samo radi tega komunistična, ker so ji španska vas lepi arhitravi, timpanoni in kapiteli vseh mogočih redov, in se rajši bavi s stanovanjskimi problemi današnjega in bodočega človeka, z novimi konstrukcijami in novim materialom ter z urbanistiko. Vsekakor je čudno, da govorijo dejstva drugače. Ni ti treba biti strokovnjak, da brez velike muke uga-neš (če hodiš z odprtimi očmi po svetu), da je dobila moderna arhi-tektura mnogo pobud iz Amerike, torej iz ultrakapitalističnih dežel. Opaziš pa tudi z lahkoto, da marsikateri pristaš pripada nekdanji ari-stokraciji, pa tudi h kapitalističnim organizacijam (Bat'a).

Čudno zveni tudi, da uspeva in prav lepo napreduje moderna arhitektura v nekaterih fašističnih deželah (v Italiji, Japonski) in da je doma tudi v sodobnih in naprednih demokratičnih deželah (v Franciji, Švici, Čehoslovaški in drugod). Gotovo je nerazumljivo, da komaj in prav bedno životari v Sovjetski Rusiji. Spomnimo se samo leta 1931. Takrat so hoteli sovjeti zaključiti uspelo petletko z gradnjo gígantske Palače sovjetov, ki naj bi simbolično govorila o čusu, pokretu, volji in moči. Brigada arhitektov vsega sveta je bila vabljená k sodelovanju. Predvsem so si dali mnogo truda moderni arhitekti z Le Corbusier-jem na čelu. Toda iz več kakor 300 projektov je bil izbran za naj-boljši projekt oni, ki je predstavljal Palačo sovjetov v slabi italijanski renesansi. V pojasnilo je bilo povedano, da so se „geniji naroda“ enkrat za vselej odločili za arhitektonsko oblikovanje nekdanjih Aten in Rima. Po nekaj letih je sledila Rusiji današnja nova Nemčija s sličnimi povelji. Ne čas, ne svoboden duh, ne razvoj, pač pa klasična arhitektura jim bo vzor . . . Živimo v časih, ko je vse mogoče. Ali smemo tedaj čuditi poveljem, ki na svoj način hočejo izraziti bogastvo pregretilih imperijev?

Mnogokrat se sliši, kako ta ali oni, dasi goreč pristaš zanika, da bi bila moderna arhitektura sploh umetnost. Danes, ko se že izrazito kažejo obrisi bodočega razvoja, lahko trdimo, da je moderna arhitek-tura umetnost in sicer umetnost, v kateri se zrcali slika bodočega človeka in družbe s karakterističnim izrazom dobe stroja in racional-nega gospodarstva. Da je umetnost, dokazuje tudi to, da včasih zane-marjajo praktičnost radi lepote. Velikokrat se praktičnost in lepota tudi ne podvržeta potrebi in namenu in podoba je, da se je arhitekt zmo-til. V resnici pa današnji človek, stanovalec ni tako daleč in zato res-

nična potreba današnjega stanovalca teh modernih zgradb ni ista kakor potreba ljudi, na katere je mislil arhitekt pri svoji zasnovi. Za bodočega človeka so mišljene te zgradbe, za onega, ki ga bo dala mogoče že bodoča generacija. Za starejše ljudi so pa seveda te zgradbe samo utopične slike lepše, zdravejše in, prepričani smo, srečnejše bodočnosti.

Marika Kardoš

Hrepenenje

Obcestne luči medli soj
drhti v ta bolni nepokoj . . .
O zdaj,
zdaj pridi, dragi moj,
z rokami močnimi nocoj
poslednjič me objami!

Od kod, zakaj ta hlad?
Saj zunaj je pomlad.
Jo čutiš?
Li čutiš vonj gozdov
in slišiš vrisk sokov?

Se čudiš?
Ne čudi se, da mi v slovesa hipu
izginja vsak odpor v utripu
ljubečega srca!
Če jutri naju loči že življenje,
ob misli nate slast mi bo trpljenje
do zadnjega.

Kaj hoče mladinsko gibanje?

Bagar Mirko

Mladina je vedno aktivno spremljala velike zgodovinske dogodke. Saj tvori najidealnejši del človeške družbe, ki nikoli ne gleda na trenutne in osebne koristi, temveč stavlja v ospredje vedno konkretne potrebe časa, t. j. zahteve narodov in človeštva. V zgodovini imamo polno primerov za to. Izražalo se je to ob porajanju narodov 1848, ko so „Mlada Nemčija“, „Mlada Poljska“ in „Mlada Italija“, vodile boj za gospodarsko, nacionalno in kulturno zedinitev svojih narodov. Leta po svetovni vojni mladina sicer ni kazala nikjer po svetu pomembnejše aktivnosti, vendar pride takoj ob izbruhu krize vprašanje mladine ponovno na dnevni red. Pride namreč do formiranja mladinskega gibanja, do mnogih mladinskih akcij, z eno besedo do doslej neslutene porasta in razširjenja aktivnosti mladine. Toda značaj tega gibanja mladine je bistveno različen od značaja mladinskega gibanja okrog 1848. Dočim je takrat mladina kot najizobraženejši del svojih narodov, izražala predvsem težnje onega družbenega sloja, iz katerega je izhajala, postavlja sodobna mladina v ospredje vprašanja, ki so ji skupna. Svetovna gospodarska kriza je iz osnove izpremenila družbeni položaj mladine: ustvarila je iz mladih ljudi sloj, ki je povezan po skupnih interesih in usodi. Kriza je ustvarila za vse mlade ljudi nove težkoče v življenju, delu in učenju, poleg težkoč, ki jih imajo kot pripadniki posameznih družbenih slojev. Te težkoče so predvsem njihovi težki življenjski pogoji in negotova bodočnost.

Kakšni so življenjski pogoji slov. mladine?

Poglejmo samo v naše prekm. vasi, v hiše revnih haloških viničarjev, v sobe trboveljskih rudarjev in belokranjskih kmetičev! Šoloobvezna deca, ki bi morala dovolj jesti, spati in se igrati, vstaja poleti v zgodnjih jutranjih urah in je pomanjkljivo oblečena, le najmanjši odstotek te mladine ima hrano, ki ji more zagotoviti njen normalni telesni in duševni razvoj.

Drugi problem mladine je njena bodočnost. Kriza na vasi, počasna industrializacija, selitev industrije na jug, zapirajo pota našemu naravnemu prirastku. To zadeva predvsem kmečko mladino, ki se zato seli v svet. Delavska mladina čuti prav tako vse težkoče krize. Ne samo brezposelnost, tudi težji delovni pogoji, nočno in nadurno delo zavirajo njeno rast. Beda pekovskih in ključavničarskih vajencev je znana.

Bodočnost inteligenčne mladine?

Število brezposelnih učiteljskih in profesorskih kandidatov se kljub prenatrpanosti razredov veča. V letu 1936. je promoviralo v Jugoslaviji 350 medicincev in istega leta je dobilo službo le 20. In vendar so v Jugoslaviji pokrajine, kjer pride na 14.000 ljudi le en zdravnik!

Da, čas in položaj narekujeta inteligenčni mladini velike naloge. Postavljata jo v sredo borbe delavske in kmečke mladine za boljše življenske pogoje in srečnejšo bodočnost, narekujeta ji s tem nalogo pravega inteligenta v narodu, in ta je, združiti borbo mladine z ideali širokih ljudskih množic.

Pokret mladine za njene življenske pravice in za boljšo bodočnost dobiva danes v dobi mednarodnih konfliktov, ko se gazijo pogodbe in ko so pravice malih narodov uničene in poteptane, novo vsebino: mirovno gibanje mladine. Vojna bi pomenila za mladino nov, hud udarec. Za ceno življenj tisoč in tisoč mladih ljudi bi bilo začasno rešeno vprašanje zaposlitve mladih generacij. Mladina to rešitev odklanja: bori se za mir, odklanja duhovno nasilje nad mladimi ljudmi. Ne v vojni in rušenju, temveč v miru in ustvarjanju bo pokazala svojo energijo, razvila ustvarjalno silo.

S tem ni rečeno, da mladina ne more čutiti patriotično. Še več! Poleg človeštva zna ljubiti svoj narod in svojo domovino, ki jo bo branila pred vsakim, ki bo njeno neodvisnost ogrožal. Rajši smrt kot robstvo!

Socialni položaj, ogroženost malih narodov in mednarodna solidarnost mladine, jo sili v akcijo. Uveljavlja se med njimi spoznanje, da bodo le s skupnim in načrtnim delom vseh, rešili vprašanje svoje bodočnosti. Pojavljajo se mladinska gibanja. Počasi stopajo v ozadje svetovnonazorska, politična in nacionalna nasprotja, duh solidarnosti, duh novega mladinskega konstruktivizma preveva vso mladino.

Temu duhu je nakazal pot tudi veliki francoski pisatelj in prijatelj mladine, Romain Rolland z besedanj: Prvo, kar vam pravim, je: Delajte! In prvo kar pri mladini pobijam, se glasi: Čemu naj delam? Vem, koliko ta „čemu“ razjeda mlade moči. Dva „čemu“ poznam. Prvi izvira iz domišljavosti. To je „čemu“ bolne kaste intelektualcev, ki se oddaljujejo od ljudskih gibanj, kot da jih le-ta ponižujejo in ogražajo v njihovih privilegijih. Drugi „čemu“ korenini v čustvu manjvrednosti. To so mladi ljudje, trudni, še predno so živeli. Ko so z nemirnim očesom motrili veliki socialni konflikt sodobnosti, nepregledne množice v borbi, so rekli: Saj jaz ne morem ničesar napraviti. Res, malo napravi, kdor se bije sam. Toda velika stvar našega časa

je prav v tem, da nihče v svetu ni sam, razen tistih, ki hočejo sami ostati . . . Vsakdo izmed nas pomeni več kot enega moža, pomeni ljudstvo v razmahu svojih neizčrpnih sil.

To je vsebina mladinskega gibanja. Izražena v besedi „delati“, pomeni, aplicirana na naše slov. in prekm. razmere, najširšo aktivnost mladine pri reševanju in izboljšanju njenega socialnega položaja, v dviganju narodne zavesti in ustvarjanju mednarodne solidarnosti.

Poglejmo stvarno delo !

Borba za boljše socialne pogoje delavske, kmetске in inteligenčne mladine je važna naloga mladinskega gibanja. Veliko nalogo v tej borbi ima inteligenčna mladina, ki mora pokazati dovolj razumevanja za potrebe delavske in kmetске mladine, zanimati se mora za njeno življenje, obveščati javnost in organizirati akcije za ozdravljenje njenega položaja. Sodelovanje na tem polju z vsemi humanitarnimi društvi je nujno. Inteligenčna mladina pa ima tu še novo nalogo : Usmeriti delo teh ustanov tako, da bo res koristilo mladini tudi moralno. Uveljavi naj se zato načelo : Ne miloščine, temveč pravice do dela in kruha hočemo !

Naloga prekm. inteligenčne mladine v tem smislu je ustvaritev kontakta z mladimi sezonskimi delavci in kmečko mladino.

Druga naloga slov. mladine je dviganje narodne zavesti nje same in njenega naroda. Iztrebiti in uničiti je treba vse tendence klikarstva in politikantstva, postaviti moramo kot neizpodbitno dejstvo, da bodo težnje in zahteve mladine izpolnjene, le v svobodni in neodvisni Jugoslaviji. Ustvarimo edinstvo mlade generacije, v obrambi Jugoslavije ! Dvignimo narodno zavest našega kmeta, pomagajmo mu, da se gospodarsko opomore !

Tretja važna naloga je pritegnitev vse mladine v mladinski pokret. Zato je treba poživiti delo vseh organizacij, kjer mladina dela. V delu za splošnonarodne in naše mladinske potrebe bo omogočeno pravo mladinsko gibanje z vsemi specifičnimi potezami, kot ga ima že danes v svetu, ki bo videlo v mladini predvsem njeno interesno skupnost in bo spoštovalo njeno nazorsko svobodo. (Glej Iv. Slovin : „Poskus karakterizacije mlad. gibanja v Prekmurju“ Mladi Prekmurec I. III. št. 5—6.) Mladinski pokret ne pomeni likvidacije političnih in svetovnih nazorov mladine. Ustvarimo torej sodelovanje mladine vseh svetovnih nazorov na temelju dela za boljše življenje in boljšo bodočnost mladine, ustvarimo skupnost mlade generacije narodov Jugoslavije v obrambi naše domovine, dvignimo na višjo stopnjo vse mladinsko delo, krepimo skupnost in solidarnost mladine vseh narodov, za ideale bratstva, svobode in miru med narodi ! Naše geslo bodi : Delati in združevati.

Epizoda

Temlin

Čuj, tu stojim in čakam.
Utrinek zvezde je vznemiril svet,
zablestel na svodu in ugasnil spet.
A jaz strmim in plakam.

Pomlad 1939

Murčič Franc

Hodim, blodim, kje sem — ne vem,
gledam lik stvari, oblike — ne vem jim pomen.
Teže ne čutim telesa, kot nič, kakor prazen
se vlečem iz dneva v dan, a v prsih golazen
mi kljuje, grize, teži — srce me boli.

Prej, nekoč, veselje, žalost zlil sem v pesem.
Zdaj ne morem peti več, potrj, bolan sem;
sklonjene glave, s pogledom v tla in hodim, blodim,
blodim, iščem, kaj? — ne vem, telo s korakom vodim,
a v meni topa bol ječi — srce me boli.

Kaj se je prav za prav zgodilo? — Bratje, še pride dan!
Na vaših čelih, zdaj ponižanih, je znak svobode vžgan.
O, če mogel, zdaj ne pesem, himno bi zapel,
ki bi jo moral peti vsak, da nihče ne bi klel,
ki v srcu joče kakor jočem jaz — nad izgubljeno domovino.

Za otroka

Temnordeča je luč v baru Ecelsior. Jazz-kapela igra in igra, temni smokingi in ženske v blesteči svili se vrtijo na plesišču. Zrak je napolnjen z dišavami in s strastjo. Nenaravna rdeča ženska usta se smehljajo in nihče ne opazi groze, ki jo skriva ta smehljaj. Telo se privija k telesu v ritmu tanga, besede visijo v zraku; besede o ljubezni in osvajanju.

Ksenija je stalen gost. Vsak večer prihaja semkaj; v dolgi temni obleki. Lepo dekle. Vsak večer sedi pri isti mizi, njene temno goreče oči krožijo po dvorani. Vsak večer prisede kak eleganten moški, skoraj vsak večer drugi, ker lepa Ksenija živi — od ljubezni.

Moški vidijo samo drobno hladno telo, temne oči in zlate kodre. Nihče pa se ne zmeni za tresočo se dušo, v obupu drhteče srce, ki tako grozno hitro bije pod črno svilo. Kdo pozna neznosni strah pred prihodnostjo teh izgubljenk?

Ksenija pleše z mehikimi gibi v objemu velikega neznanca. Ustnice se ji smejejo, srce se bori s strahom, z gnusom.

„Ali si prosta danes?“ vpraša plesalec in se skloni k njeni zlati glaviči.

Dekle se z naporom odtrga temnih misli, neznosna groza ji zaiskri v očeh.

„O — ne — danes ne morem — ne morem — domov moram.“

„Kaj si tako plašna — golobica — grem tudi s teboj — če moraš domov. Vseeno je.“ In moški se zveneče zasmeje.

„Ne — ne — saj ne morem — prosim — nikar domov k meni.“

„Čudna si danes. Saj ne bi bilo prvič. Prijazna je mala sobica s svilenimi blazinami na veliki otomani. Ne bodi taka!“

S tihim, bolestinim krikom se iztrga dekle iz moških rok in beži k izhodu. Kaj je hotela danes tukaj, prav danes, ko doma preži groza v vsakem kotu — doma v mali skromni sobici, kjer leži vsa njena zatajena, skrita sreča.

Ksenija vzame plašč z obešalnika ter hiti na cesto. Velike ostre snežinke ji bičajo obraz; ona jih ne opazi, samo hiti, hiti. Tudi velikega moža ne opazi, ki jo pozorno zasleduje.

Od ceste do ceste se žene in končno obstane pred veliko temno hišo. Vrata so še odprta, Ksenija zdrvi po stopnicah gor. V mali, skromni, skoraj ubožni sobici leži na belih blazinah štiriletni zlatolasi otrok. Velike žareče oči so uprte v Ksenijo. Lice je vročičnordeče, telo drhti v strašnem mrazu, obupen kašelj trga tišino. Ksenija poklekne k postelji, objame bolnega otroka. Jok se iztrga iz njenih prs.

„Marjeta, angelček moj, ne poznaš me? Mamica tvoja sem, kar hitro sem se vrnila. Govori, otrok moj, govori! Ti je slabo? Kaj te boli? Govori vendar!“

Telo žari in težko, hropeče se dvigajo drobna prsa.

Ksenija položi vsa obupana glavo na leseni rob. Jokati ne more, ne more. Samo ena misel ji vrta po glavi. Nima denarja za zdravila, ta večer ni zaslužila niti pare. Kaj bo jutri — jutri?

Izza vrat se čuje moški glas:

„Kaj je Ksenija, kaj si tako obupana? Čigav je ta otrok?“

Dekle skoči pokoncu.

„Kaj te briga! Pojdi, za božjo voljo.“

„Kam, ko sem že tu? Bodi pametna! Čigav je otrok?“

„Moj! Sedaj veš!“

„Ne grem! Otrok je bolan, potrebuješ denarja — bodi pametne!“ Vinjene oči prišleca se zaiskre v poželenju. Dekle omahuje. Denar — zdravila — bolestno ječanje je odgovor. Trudna, obupana se vleče k vratom, ki vodijo v drugo sobo. Še enkrat se obrne in se ozre na posteljo. Otrok leži negibno, samo v prsih hrope tako čudno — tako grozno.

Vrata se zapro za njima. Slabotna svetilka obseva revščino, hropečega otroka in bele blazine, ki jih je njena ljubezen položila pod vročo glavico.

Hropenje postaja tiše, venomer tiše, potem visi samo še brezglasni mir v sobici nad negibnim otroškim telesom.

Ksenija se vrne, neslišno pristopi h postelji, gleda otroka, oči se ji razširijo v brezmejnem strahu, s tresočimi rokami vzdigne suho telesce, ki je zdaj tako težko; lice je blede, blede kot smrt. Zlatolasa glavica pade nazaj, oči so široko odprte.

Ksenija izpusti otroka, se zgrudi pred posteljo in krikne. V roki drži krčevito nekaj bankovcev.

„Marjeta“, stoka, „Marjeta — za pogreb . . .“

Dr. Fran Kovačič

Šifrar Ivan

„Danes in nikdar več!“ s temi besedami je pokojni zaključil svoj zgodovinski opis „Slovenska Štajerska in Prekmurje“. Te besede se v omenjeni knjigi nanašajo, da smo bili nekoč in to dolgo, pod tujci in nikdar več. Morda pa veljajo te besede njemu, da ne bo po njem tako hitro človeka, ki bi gledal na svet preko najširše človečanske strpnosti, kakor je on.

K večnemu počitku so ga spremili njegovi rojaki, znana Veržejska garda. Rodil se je na prekmurski meji in zato je posvetil svoje življenje študiju Štajerske in Prekmurja. Ni se čutil poklicanega, da bi ostal na fari, ampak je odšel v Rim, kjer je bil promoviran za doktorja filozofije. Že kot bogoslovec v Zagrebu je začel pisati krajše zgodovinske študije v „Dom in svet“. Kot filozof je pisal razprave in kritike in 1900 je francoska „Revue de Philosophie“ prinesla v izveščku njegovo razpravo „Aristotelovo svetovno naziranje“. Za svoje učence v mariborskem bogoslovju je napisal „Noetiko“, „Ontologijo“ in „Sv. Tomaža“. Ni pa bil samo sodelavec DS, temveč tudi drugih, celo srbskih in hrvatskih revij. Nekaj časa je urejeval „Naš dom“.

Važnejši kot pisatelj je kot organizator znanstvenega dela. Rano je spoznal, da se narod ne more razvijati in doseči lastne svobodne države brez kulturnega kakor tudi znanstvenega dela, na njegovo pobudo je bilo 1903 ustanovljeno v Mariboru Zgodovinsko društvo za Slovensko Štajersko, ki se je nekaj let po vojni prekrstilo v Zgodovinsko društvo v Mariboru. Pri ustanovitvi tega znanstvenega društva je pokojni povdarjal, naj se bori z ostalimi Slovenci, med katerimi se je začelo močno gibanje, za univerzo. Nekaj let je bil tajnik ustanovljenega društva, pozneje pa prevsednik do svoje smrti. Zgodovinsko društvo je začelo zbirati muzealije za slovenski mariborski muzej, ki se je po vojni združil z mestnim, katerega so prej imeli v rokah Nemci. Iz društvenih potreb je nastala znanstvena knjižnica in iz te skromne zbirke je nastala Študijska knjižnica. Naslednje leto je začelo Zgodovinsko društvo izdajati „Časopis za zgodovino in narodopisje“, katerega je Kovačič dolga leta urejeval. V prvem letniku je Kovačič

poročal o prekmurskih izkopaninah pod naslovom „Na Prekmurskem najden denar“. V ČZN je izšlo „Gradivo za prekmursko zgodovino“ in Kūharjevo prekmursko narodnostno blago. V presledkih so izšle Kovačičeve krajevne monografije in sicer „Trg Središče“, „Nadžupnija Sv. Križa pri Rogaški Slatini“ in „Ljutomer“.

Nikoli ni počival, niti v času, ko so se drugi veselili konca svetovnega klanja. Kovačič ima precejšnje zasluge, da ni Drava državna meja, kakor so hoteli izvedenci na pariški mirovni konferenci. Saj so Italijani trdili, „da severno od Drave sploh ni Slovencev, temveč razni drobci plemen, ki nimajo niti stalnih bivališč“. Takrat je bil Kovačič kot izvedenec za Štajersko v Parizu in je izdal, ko je šlo za to, ali naj pripada Radgona z devetimi vasi (med temi je pet popolnoma slovenskih) Jugoslaviji, v francoski publikaciji naše narodopisne sekcije „La Styrie“ etnografsko karto o štajerski meji (Carte ethnographique de la Styrie d'après la statistique officielle autrichienne 1910). Dokazal je, da je v teh občinah večina prebivalstva slovenskega pokolenja, čeprav izkazuje narodna statistika 2076 Slovencev proti 3170 Nemcem, ki so pa itak ponemčurjeni Prekmurci. Isto je dokazal s karto za ostale kraje. Seveda do tega je prišel le po dolgotrajnem študiju, ki se ni začel z vojno, ampak že pred njo. Toda meja je odrezala te vasi od Jugoslavije.

Ko so bile meje že določene, je Kovačič razpravljal o Evropskih jezikovnih problemih in v ČZN o Narodnostnem vprašanju. Kakor sem že omenil, je sodeloval tudi pri srbskih in hrvatskih revijah. Tako je belgrajsko „Bratstvo“ prineslo 1924 njegov spis Prekomurje. Dve leti nato je izdala Slovenska Matica Kovačičev zgodovinski opis Slovenska Štajerska in Prekmurje, ki je najboljša zgodovina teh krajev do združitve v eno državo.

Našel sem samo nekaj glavnih del in zaslug, ki pa so že dovolj za eno življenje.

Šest dni je manjkalo, da bi dopolnil dvainšedemdeseto leto, a ni dočakal, da bi se mu narod zahvalil za delo, posvečeno svojemu napredku.

Odlomek o Pragi

Franc Šebjanič

Ne vem, kolikokrat sem že sanjaril o Pragi; vem le, da je bilo to sanjarjenje neutešena želja: videti Hradčane, vsaj za trenutek zaživeti v stostolpem mestu ob Vltavi Ko sem junijskega večera stopil na kamenita praška tla, še prej pa od daleč prvič pozdravil zlato se lesketajočo mestno ponoramo s Hradčani in s spominsko zgradbo narodnega osvobojenja — Památníkom odboje — na Žižkovu, bi mi bila želja prav za prav že izpolnjena. Ali dolgo sanjani svet in življenje se je šele odpiralo.

Zlata Praga, mati mest, je vznikla pred mojimi očmi. V opojnem poletnem mraku, ki je legal na spolzki tlak z gričev naokoli, sem živo občutil svojsko mikavnost tega edinstvenega evropskega velemesta. Srečanje in prvo bežno doživetje v resnoba in starinskost izproženega kompleksa gotskih in baročnih praških palač, mi je pričaralo v spomin prastaro legendo o Libuši.

Koliko časa je že preteklo od ustanovitve mesta! In vendar ohranjanje Praga še zdaj, v dobi mrzličnega tempa z danes na jutri, čare svoje davne in slavne preteklosti, ki so kakor močan fluid. Zdi se mi povsem razumljivo, da je v tem malone intimnem okolju, v sožitju z vsemi zdravimi silami češke zemlje in naroda, prišla sila duhá do tolikšnega izraza. Navdaja me celo slutnja, da je duh, ki so ga izpovedali nesmrtni češki geniji v svojih delih in ki je prežet z ideali humanosti, preizkušen na Beli gori v teminah dni, podoben rdeči lučki praške radijske oddajnice, ki sveti s Petrino.

Iz zaverovanosti, ki je sprva vanjo človek brezmočno uklenjen na obali rahlo šumeče Vltave, vstaja naslednje dni — kakor na gledališki pozornici — sodoben, lep obraz Prage, ki je danes po Libušinem „prorokovanju“ res veliko mesto, katerega slava bo segala do zvezd. Predvsem so tu ponosni Hradčani s tremi obsežnimi dvorišči, vsako s svojimi posebnostmi, dvoranami in monumentalno cerkvijo sv. Vida. V svitu poldanskega sonca, ki tiplje prek Vltave in po vsej Mali strani, kraljujejo njih bleščeči zidovi nad starinskim

zatišjem malostranskih ulic. Nema lokateri slikar, ki je na Mostu legij razprostrl svoje platno, nema lokateri popotnik, ki je s hradčanskega trga namenjen k prezidentovemu traktu, vidi v njih ne samo mrtvo veličastje, temveč živo podobo novega čestva. S Hradčanov vodijo številne poti k tesnim in senčnim ulicam nekdanje aristokratske praške četrti — Male strani, kjer raste iz kopice mogočnih palač baročna cerkev sv. Miklavža. Stare, razjedene stene in zidovi prostornih domov, ki se razprostirajo od Zlate uličke ali ulice alkimistov vse tja do gotske cerkve Ivana Krstitelja „Na Prádle“, zgovorno pričajo o nekdanjih časih. Zdaj so za očrnelimi pročelji mnogih palač nameščena razna ministrstva in poslaništva — sredi Mostecke ulice jugoslovansko poslaništvo — zaradi katerih bi Malo stran lahko tudi imenovali diplomatsko četrt.

S terase v bližini Črnega stolpa in Daliborke, znane po svoji stolpni ječi, je eden najlepših razgledov na mesto in Vltavo, katere tiha pesem se je vtisnila v Smetanove simfonije; izmed ostalega se posebno lepo odraža bakreno zelena kupola Narodnega gledališča — v ponos vsega češkega naroda dokončno (po požaru) zgrajenega in okrašenega l. 1883 — podoba obeh tynskih stolpov in Karlov most. Nekaj okrog pet sto metrov dolgi most je, kot pomembna daritev češkega kralja Karla IV. praškemu mestu, okrašen z vrsto kipov (Maxova „Pieta“, Brokoffov „Sv. Fr. Asiški“ itd.), umetna vez med Malo stranjo in Starim mestom. Starinska meščanska četrt, zajeta v mrežo trgov, ulic in uličic, se steka na Staromestni trg, ki mu daje svojsko lice šeststoletni praški magistrat s kapelico, kjer počivajo kosti neznanega vojaka in z znamenitim orlojem, ter Šalounov spomenik Mistru Janu Husu, ki je „morebiti tod zahajal vsak dan v Betlehemsko kapelo“ (Hora). Zdi se mi, da je v njegovem kamenitem obrazu, slednji mrtvi potezi — po Horovi prispodobi — nekaj ko klicaj . . . „lšči resnico . . . brani resnico, do smrti!“ V bližini kraljuje Tynska cerkev s krasnim gotskim portalom, lepimi oltarji in grobnico danškega astronoma Tychona Brahe. V senci pred cerkvijo se blešči na Tynski šoli geslo Jurija Podjebradskega: **Resnica zmaguje.**

Občutki, ki se porajajo ob razgledu na oba stara praška dela, doživljanju neizraznih trenutkov na Slovanskem otoku sredi Vltave, ki se jih človek jasno zave šele kdaj pozneje, so mnogokdaj izpremešani s vsakdanjimi vele mestnimi čari. Mislim na prav vele mestna doživetja iz Prage, ki je vsekakor tvori moderno evropsko mesto. Center moderne Prage je nedvomno Vaclavski trg. Po njem se dan na dan poganja življenje z amerikansko naglico in hrupom. Lepo je

gledati zvečer bajno razsvetljeni trg izza Vaclavovega spomenika s stopnišča Narodnega muzeja in podoživljati silen kaos najrazličnejših glasov.

Današnja Praga je močno razgibana, saj je gospodarsko in kulturno središče, ki združuje v sebi še davno tradicijo in nove življenske perspektive. Ko sem kdaj v večeru postopal po ulicah na Kraljevskih Vinohradih, ob Riegrovem in Čechovem parku ter ob Olšanskem pokopališču, kjer počivajo češki geniji Jungmann, Čelakovsky, Havlíček in drugi, sem se v mislih potapljal v preteklost.

Práško mesto, ki je bilo ustanovljeno v dobi Premyslovcev in ki ga je v marsičem dvignil oče domovine, Karel IV., se je dolgo časa zvijalo v krčih, ki so mu jih zadale husitske vojne. Potem je spet za čas vzcvetelo za Jurija Podjebradskega in Rudolfa II. Mogočno pa se je — po zastoju, ki ga je prineslo hudo trenje med husitstvom in katolicizmom ter Bela gora — dvignilo in razcvetelo v dobi bar oka, ki daje mestu poleg gotike najizrazitejši stil.

V bližnji bodočnosti bo Praga, v kolikor še ni, tudi mesto najnovejših stilov in arhitekture. Na nizkih gričih krog in krog rastejo nove četrti s kar najudobnejšimi vilami. Življenje, ki se pretaka po praških trgih in preko mostov na Vltavi, si išče novih razsežnosti, novih sprostitev.

Starodavni Vyšehrad, nekdanj slavni sedež čeških vladarjev, je skoro čisto pozabljen. Danes slovi samo radi lepega razgleda na Prago in radi pokopališč z grobovi velikih čeških pokojnikov. Sicer pa je vse mežto, s poslednjim pozabljenim ali v preteklost zakopanim zgodovinskim spomenikom krasen mozaik, katerega resna govorica se te dojmi še močnejše ko otožna pesem srbskega guslarja nekje na malostranski obali Vltave.

Vselej, kadar sem se ob lepih popoldnevih vračal z Letne, ali kadar sem — od veličastnih sokolskih nastopov na Petrinu — stopal ob večerih mimo Myslbekovega Máche skozi nasade Kinskega — sem iskal osebnega odnosa do Prage . . . Razen neizmerne občudovanja nisem našel ničesar.

Doprinos k socialni strukturi Prekmurja

Franc Trdko

Rakičan po izvedbi agrarne reforme

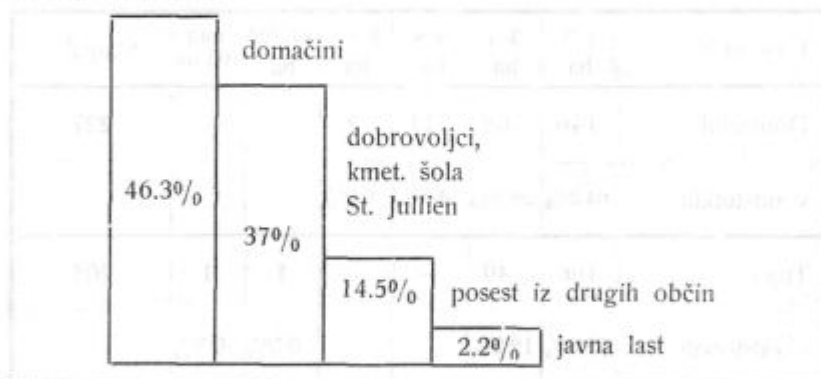
V začetku smo ugotovili, da je bilo v Rakičanu pred izvedbo agrarne reforme 153 posestnikov - domačinov, ki so posedovali 29,20% obdelovane površine. Z razlastitvijo veleposestniške zemlje je nastala v posestnem stanju vasi velika sprememba. Nacionalizacija zemlje je že sama na sebi revolucionaren čin, kajti z njo so se pretrgale vse vezi, ki so poljedelskega delavca držale v odvisnosti od zemljiškega gospoda. Z zemljiško reformo je naše poljedelsko delovno ljudstvo prenehalo biti izkoriščevano poljsko delavstvo fevdalnega gospoda. Agrarno reformo ceni prekmursko ljudstvo kot največjo povojno pridobitev v novi državni skupnosti. Z njo so se izpolnile tisočletne sanje po zemlji hrepenečega poljskega delavca in beroša. In ravno radi tega, ker bi bila agrarna reforma tudi najboljša politično sredstvo, da bi desettisoče agrarnih interesentov priklenili k novi državni tvorbi, da bi iz njih postali zavedni državljani in Slovenci, ravno radi tega bi se morala polagati večja pažnja na samo izvedbo agrarne reforme. Agrarna reforma, visoka obljuba prekmurskemu kmetu, je pri izvedbi postala prepogosto dnevno politično sredstvo uveljavljanja tako poedincev kakor strank. Zaradi tisočletne odcepljenosti od slovenske politične in kulturne skupnosti Prekmurci nismo dovolj narodno zavedni. Ravno popolna in pravična agrarna reforma bi morala prekmurskega kmeta tesno povezati s slovansko miselnostjo. To je važno zlasti v narodnoobrambnem smislu, ker je Prekmurje obmejna pokrajina in tako izpostavljena vplivu, često načrtnemu vplivu kulturno in gospodarsko močnih sosedov. Razen tega je prekmurski živelj na sezonskem delu stalno izpostavljen tuji propagandi zlasti v državah z imperialističnimi težnjami.*

* Borza dela v Murski Soboti je sporazumno z upravnimi oblastmi odločila, da se z ozirom na kvaren moralni vpliv, kateremu so izpostavljeni sezonski delavci na delu v inozemstvu, sezonsko delo omeji in se kontingenti deloma odstopijo sosednim slovenskim in hrvaškim okrajem. Niti za trenutek se ne sme dvomiti o škodljivih

Po izvedbi agrarne reforme in po ekspropriaciji veleposestniške zemlje je v Rakičanu naraslo število zemljiških posestnikov in obenem število prebivalcev. V začetku smo navedli, da je Rakičan pred izvedbo reforme štel 153 družin in imel 650 prebivalcev. Po izvedbi reforme šteje Rakičan 227 družin, v katerih živi 728 ljudi. V celoti je priraslo 74 novih zemljiških posestnikov in se je število prebivalstva povečalo za 78 ljudi. Da lahko primerjamo stanje v Rakičanu pred in po izvedbi agrarne reforme, moramo ugotoviti sedanje posestno stanje.

227 pos. iz Rakičana poseduje	487 ha 55 a 20 m ² ali 46.30%
173 pos. iz drugih občin poseduje	152 ha 56 a 84 m ² ali 14.50%
33 dobrovoljcev poseduje	84 ha 94 a 12 m ² ali 8.10%
Banovinska kmet. šola	94 ha 73 a 55 m ² ali 9.20%
Veleposestvo St. Jullien	205 ha 63 a 77 m ² ali 19.70%
2 pos. lista (javna last)	24 ha 80 a 72 m ² ali 2.20%

Shematični prikaz pristojnosti posameznih posestnikov po izvedbi zemljiške reforme:

propagandi, katera se vrši med našimi delavci v nekaterih srednjeevropskih državah. Zato je potrebno potrebno pozitivno delo, da se ta propaganda ne vkorenini v srca naših delavcev. Da se to v polni meri doseže, bi morala vsa kulturna društva in vsi zavedni poedinci pristopiti h kulturnemu in narodnovzgojnemu delu med najširšimi plastmi kmečkega ljudstva. Po dvajsetih zamujenih letih — ko je nestrpnost dveh slovenskih uradnih političnih strank onemogočila vsako tako iniciativo — je to še možno in danes celo nujno potrebno. Vendar omejevanje sezonskega dela ni za prekmurskega kmeta nobena rešitev. Ti bodo hodili na sezonsko delo, če ne v inozemstvo, pa v zadnji predel naše države, kjer se bo dalo kaj zaslužiti. Posledica bo vedno ista. Prekmurski kmet bo tako dolgo zapuščal grudo, dokler mu ne bodo zemljiški dohodki krili vseh življenjskih potrebščin.

V prvem poglavju smo ugotovili, da je bilo v R. pred izvedbo reforme med 160 posestniki 102 takih, ki so posedovali le do 3 ha zemlje. Videli smo, da je z izvedbo agrarne reforme dobilo 106 agrarnih interesentov 150 ha zemlje, kar pomeni, da se splošna zemljiška posest tudi pri prejšnjih zemljiških posestnikih z gornjim proporcionalnim prirastom ni povečala preko 5 ha in se te kmetije tudi po reformi ne morejo samostojno razvijati. Samoobsebi se razume, da se posest agrarnih interesentov, ki poprej zemlje niso posedovali, sedaj ni dvignila preko 5 ha. Ako upoštevamo, da so v teh 5 ha všteti tudi gozdovi, ki se letno ne morejo izkoriščati, dobimo sliko, da je Rakičan tudi po izvedbi agrarne reforme vas tistega najnižjega kmetškega sloja, ki je navezan na dodatno delo bodisi v poljedelstvu bodisi v industriji, kot poljedelsko ali industrijsko delavstvo. Tako je razumljivo, zakaj se prebivalci Rakičana tudi po izvedbi agrarne reforme izseljujejo in hodijo na sezonsko delo.

Koliko zemlje posedujejo posamezni posestniki po izvedbi reforme?

Posestniki	1-3 ha	3-5 ha	5-8 ha	8-15 ha	15-100 ha	nad 100 ha	Skupaj
Domačini	146	68	11	2	—	—	227
v odstotkih	64.3 ⁰ / ₀	29.9 ⁰ / ₀	4.8 ⁰ / ₀	0.9 ⁰ / ₀			
Tujci	166	40	—	—	1	1	208
v odstotkih	79.8 ⁰ / ₀	19.2 ⁰ / ₀			0.5 ⁰ / ₀	0.5 ⁰ / ₀	

Iz tabele lahko razberemo, da je v Rakičanu med 227 posestniki (v tem številu so všteti tudi agrarni interesi, ki prej niso posedovali zemlje) 146 posestnikov ali 64.3⁰/₀ takih, ki ne posedujejo več kakor 3 ha. To so bajtarji, prekmurski polproletarski sloj, ki se preživljajo le deloma od zemljiških donosov in krijejo svoje potrebe iz mezdnega zaslužka. Pri tej skupini moramo poudariti, da so bajtarska posestva po agrarni reformi narasla za 50. Ta razlika gre predvsem na račun novoustanovljenih kmetij, po številu 24. Ostalih 26 posestev pa kljub dodelitvi agrarne zemlje ni izgubilo bajtarskega značaja. Iz tega vidimo, da je agrarna reforma navrgla v Rakičanu 17⁰/₀ več bajtarjev, katere pa je dobljena zemlja obremenila z davki, anuite-

tami, obrestni in dolгови tako, da donosi temlje ne pridejo v poštev za popolno kritje življenjskih potreb.

Skupina posestev 3—5 ha se je po izvedbi reforme povečala za 25 posestnikov. Ti posestniki so po večini bivši kmetje in nekateri bajtariji, ki so pred reformo posedovali 3—4 ha. Povečanje te skupine je eden izmed uspehov agrarne reforme.

Skupina posestev 5—8 ha je padla za 1 posestnika, radi medsebojne razdelitve zemlje in vsled prenosa lastninskih pravic.

Stanje posestev 8—15 ha je ostalo neizpremenjeno in tako lahko trdimo, da je v Rakičanu med 227 posestvi le 13 (0.05%) takih posestev, katere lahko štejemo med trdna posestva, seveda v prekmurskih razmerah. („Večernik“ z dne 14. I. 1939 ugotavlja, da je za trdno kmečko posestvo potrebno 20 ha).

Bajtarska posest tujcev 1—3 ha je po izvedbi reforme narasla za 160 posestev. Ti posestniki so vsi iz okoliških vasi lendavskega okraja. Posestva tujcev 3—5 ha so last dobrovoljcev in posestnikov povečini iz Sobote. Dobrovoljci posedujejo v Rakičanu danes še 84 ha 94 a 12 m² zemlje ali 8.20% celotne obdelovane površine. Po ekspropriaciji je 11 dobrovoljcev prodalo zemljo sledečim posestnikom :

5 pos. iz Sobote je kupilo od 5 dobrov. 22 ha 50 a 02 m²

6 pos. iz Rakičana je kupilo od 6 dobrov. 26 ha 54 a 98 m²

Skupno so dobrovoljci prodali 49 ha 05 a

Ostala dobrovoljska zemlja je dana v najem oz. v veliki meri prodana, kar pa v evidenci za leto 1938. še ni razvidno.

Veleposestvo v Rakičanu poseduje po reformi še petino vse obdelovane rakičanske zemlje. Mnogo bajtarjev najde v obdelovanju te zemlje svoj mezdni zaslužek.

Banovinska kmetijska šola poseduje desetino rakičanske zemlje. Na njej je urejeno vzorno gospodarstvo, ki predstavlja danes v Prekmurju najmočnejšo tehnizirano poljedelsko bazo.

Posestniki iz Rakičana imajo svoja posestva tudi v drugih kat. občinah. 12 posestnikov iz Rakičana poseduje zemljo v občinah Noršinci, Lukačevci, Mlajtinci in Mačkovci. To so isti posestniki, ki posedujejo v domači občini 5—8 in 8—15 ha zemlje.

Iz gornjega vidimo, da je tudi Rakičan kot dolinska vas revna in v vsem podobna goričkemu Doliču. Tu in tam primanjkuje prebivalstvu zemlje. Vas je gosto naseljena. 51.5% obdelovane površine je v posesti tujcev. To gre predvsem na račun nepopolne izvedbe agrarne zemlje in na ostanek zemljiškega veleposestva. V Rakičanu ni

bogatih kmetov, za srednje kmete lahko smatramo one, ki posedujejo do 15 ha. Toda tudi te kmetije so po večini obremenjene z dolгови. Rakičanska posestva so zadolžena za pol milijona dinarjev. Z ozirom na kakovost zemlje je zemljarina zlasti za agrarna zemljišča previsoka, kar se da odpraviti edino z novo klasifikacijo celotne občine.

Glavni dohodek kmetij je živinoreja. Edini izvoznik poljedelskih in lesnih pridelkov je veleposestvo. Ostalo prebivalstvo pridelava le toliko, da delno krije življenjske potrebe. Sobotna omogoča zaposlitev žensk v tvornicah perila. Preko poletja najdejo moški zaslužek zlasti pri gradbenih delih. Bajtarstvo, najštevilnejši sloj v vasi izginja in propada. Bajtarji prehajajo v mezdne delavce, ker jim donosi majhnih posestev ne morejo kriti življenjskih potreb. Razen tega so posestniki agrarne zemlje zadolženi, ker si je moral po podelitvi agrarne zemlje sleherni interesent nabaviti potrebni poljedelski inventar. Nastop krize in padec cen poljskih produktov je povzročil postopno izseljevanje in hojo na sezonsko delo. Bajtarji so odložili motike, brane in pluge ter si nabavili dvokolesa, s katerimi se vozijo na delo v mesto. Tako se je zgodilo, da so premnogim agrarnim interesentom odvzeli agrarno zemljo, ker je niso obdelovali. Vzrok tega je iz gornjega jasno razviden. Zgrešena je bila namerna trditev, da je vzrok lenoba. Če bi bil prekmurski kmet len, ne bi bil najbolj iskan poljski delavec v inozemstvu.

Po dvajsetih letih se to ljudstvo še ni moglo vživeti v nove razmere in novo obliko kmečkega življenja, za katero se je borilo in se ga še danes hoče krčevito držati. Vendar na tisti krpici zemlje, katero mu je dala agrarna reforma, ne more živeti. Prekmurski kmet je skromen in za njegove razmere ni treba 20 ha zemlje, tu zagotovi kmetiji obstanek že 5—8 ha zemlje. Kar je pa manj in je poleg tega še obremenjeno s plačilnimi obveznostmi, pa seveda ne zadostuje. Zato bruhajo prekmurske vasi svoje prebivalstvo po svetu. To je le posledica gospodarskega ustroja, neobhodna posledica, ki je ne moremo ustaviti, vsaj dokler se ne uredijo domače posestne razmere.

Družina

Fred Kališ

Večer je. Zaprite duri —
naj sem pošastni mrak nikogar ne pripelje
in naj bo družina danes brez večerje
zbrana v tej samotni, težki uri.

K petrolejki dvignimo vsak svoj obraz ;
čeprav težkó — oče sinu vse naj odpusti,
prepad med bratoma z besedo mati premosti,
da sprte našel nas ne bo ukaz.

Ne čakajte ! Strupen pogled nam rože je požgal,
vrtovi naši, polja, senožeti skoro prazne so,
plod in žetev — srečo našo — morda lačne roke zdaj že
in govedi naši nekdo je zaval. [vstran neso,

Večer je. Preden zvon dalje nam pesem bo razdal,
naj bodo že zaprte hišne duri
in družina spravljena v tej težki uri,
da v polnočni zmedbi kdo kot Juda lastno kri ne bo prodal.

Književna in gledališka poročila

„Slovenski knez Kocelj“

M. R.

Slovensko ozemlje nikdar v zgodovini še ni bilo združeno, vedno je bilo razkosano med razne države. Enako je bilo tudi v 9. stoletju, v dobi panonsko-slovenskega kneza Koclja, ko sta se borila za to zemljo — prostor na vetru — frankovski in bizantinski imperIALIZEM. Podobno je danes, ko se na slovenskem teritoriju križajo italijanski in nemški interesi. Zato Slovenci nikdar niso imeli neodvisnih vladarjev, ki bi združili vse Slovence, bivajoče na obronkih Alp in v Podonavju. Zato je precej tvegana označba o suverenem slovenskem knezu Koclju.

Kocelj je bil po rodu bržkone Slovak, njegov oče je dobil 840 v fevd del Spodnje Panonije z Blatnim jezerom, čez 7 let je postal mejni grof. Zvesto in potrpežljivo je služil nemško-krščanskemu prodiranju v Podonavje. Sin Kocelj je prevzel 860 za njim mejno grofijo. Tudi ta je bil dolgo časa veren in vdan služabnik nemške države in cerkve. Vladal je obširnemu ozemlju od Pohorja do bolgarskih meja ob Donavi in v Sremu, od Rabe do Drave, torej tudi Prekmurju (M. Kos). Drugačno usmeritev do frankovske države in cerkve je pa zahtevala koncepcija velikomoravskega kneza Rastislava ter bizantinskih misijonarjev Konstantina in Metoda. Zato se je tudi Kocelj, ki je postal njih zaveznik, odločil za odcepitev slovenskega ozemlja od nemške cerkve. Potegoval se je za ustanovitev panonsko-slovenske nadškofije, ki naj bi tudi po papeževi zamisli branila rimski katolicizem pred bizantinskim carstvom in frankovsko premočjo. Na ta način bi bilo ohranjeno krščansko edinstvo. Bizanc ni bil proti novi cerkveni politiki, ker jo je Rastislav zasnoval s sodelovanjem bizantinskih misijonarjev. S tem spretnim taktiziranjem je postal Metod papeški legat za širjenje krščanstva med Slovani. Nevarnost je pretila le od nemške strani, kjer sta složno delovali državna in cerkvena oblast. Salzburški škof je seveda branil svojo pravico, Rim pa tudi. Boj proti Salzburžanom je odločilo slovansko bogoslužje, nemški duhovniki so se umaknili iz Panonije. V spomenici so seveda zatrjevali, da je ustanovitev panonske nadškofije proti cerkvenemu pravu (870). V takih razmerah je postal Kocljev dvor ob Blatnem jezeru za nekaj let (867—873) središče staroslovenske prosvete in književnosti. Toda začetno delo je prekinilo nasilje in spletkarstvo. Nadškofa Metoda so bavarski hierarhi zaprli, Koclju pa zagrozili, da mu ne bodo prizanesli. Kocelj ni mogel kljubovati združeni sili frankovske države in cerkve: od 874 ni o njem nobene sledi več. Metod se je pa moral umakniti iz Panonije, kamor so se vrnili Salzburžani. Vendar Kocljeva politika ni bila brezuspešna, saj je Slovanom ohranila Metodovo apostolsko delo.

Grivčeva knjiga o knezu Koclju (Franc Grivec, Slovenski knez Kocelj, Ljubljana 1938, Jug. knj., 300 strani, zadnjo tretjino tvorijo opombe) je zbrala raztresene podatke o tem „največjem“ in „idealnem“ slovenskem knezu. Deloma je pisana kot razprava, deloma kot zgodovina. Ker so zgodovinski podatki zelo skopi, je v knjigi seveda mnogo domnev, slutenj in ugibanj. Delo je sinteza doseďanjega pisateljevega raziskovanja o slovenski cerkveni zgodovini 9. stoletja. Koclja kot človeka nam tudi dr. Grivec ni mogel približati, enako pogrešamo

strnjene in plastične slike o tedanjem stanju slovenskega ljudstva. Radi tega je vse delo brez pravega temelja. Včasih se nam zdi Kocelj skoro mitološki, bajni heroj, njegova doba pa prostrana pokrajina brez ljudi. Moti tudi neenotni stil, ki je poln ponavljanj, oddaljitev in sklepanj. Mnogo razpravnih elementov bi pisatelj lahko prihranil za opombe in govoril v knjigi le o zgodovinskih stvareh. Žive podobe o knezu, tedanjem ljudstvu in dobi si ne moremo ustvariti; tudi vinjete in fotografije nam ne pomagajo dosti, ker sta to dva heterogena elementa, ki mnogokrat motita bralčevo predstavo. Delo je pisano v jasnem in poljudnem jeziku ter razodeva veliko ljubezen do slovanskih apostolov.

Zgodovinska dejstva pa niso še stavki na str. 156 in 157: „V Kocljevi Panoniji so se poskusi domačega slovenskega pismenstva srečavali s proizvodi Ciril-Metodove cerkvenoslovanske književne šole. Tu je ključ za reševanje vprašanja o medsebojnih vplivih dotedanjega starega slovenskega cerkvenega pismenstva in cerkvenoslovanske književnosti Ciril-Metodovih učencev . . . Upravičeno govorimo o staroslovanskem pismenstvu, ki je za ono dobo posredno trdno izpričano po frišinskih spomenikih in po njihovih starejših predlogah . . . Verjetno je, da se je prav v tej dobi na panonskih tleh najživahneje gojilo domače staroslovensko cerkveno pismenstvo . . . Vzajemni stiki karantansko-panonskega staroslovanskega pismenstva in cerkvenoslovanske književnosti Ciril-Metodove šole . . . niso osamljen pojav.“

Tri komedije

Vratuša Anton

Govoriti o komedijah, o vprizorjenih komedijah, je težko. Dvakrat težko. Prvič: če kje, je gotovo tu nevarnost, da trči človek na okus množice, ki hoče večinoma le lahkih stvari, smeha in zabave. Napisati komedijo, ki bi obenem zadovoljila estetične zahteve in smeha željno gledalstvo, je zelo težka stvar. Mnogo težja kot napisati dramo. Kajti kakor tragedija ima tudi komedija tragično ozadje. Razlika je le v tem, da zvemo to v tragediji naravnost, brez ovinkov — „v krvi in v senci smrti“, v komediji pa pod krinko smeha in slepe samozadovoljnosti. Ker pa je le velikim duhovom dano govoriti tudi o največjih in najusodnejših zapletljajih s smehom na ustih in

vedrim pogledom — prekaljenim že in utrjenim, je več kot razumljivo, da se ustavi večina komediografov ob zunanjih momentih — ob „trikih“, ki vzbujajo smeh in razposajenost. Zakaj bi se tudi trudili? Večina današnjih poročevalcev ne išče jedra. Pove le, ali je ljudstvu ugajalo ali ni. In če ni, zakaj ni. Včasih se kdo morda ustavi še ob igralcih — interpretih. In to je vse. Občinstvo je zadovoljno, blagajna ne prazna, hvala izrečena — in kar je glavno: nihče ni užaljen...

Ni menda gol slučaj, da so se po Novem letu zvrstile na odru ljubljanskega Narodnega gledališča tri komedije v tem — le zaporedju: „Hollywood“ (3. jan.), „Upniki na plan“ (21. jan.) in „Potovanje v Benetke“ (15. febr.). Reči hočem: da so mislili na njih umetniško vrednost, jih ne bi bili mogli bolje razporediti, razen zamenjave zadnjih dveh morda. Kajti če smo imeli priliko videti v „Hollywoodu“ res vsaj primerno globoko zajeto komedijo napetih momentov in učinkovitih odskih „trikov“ (ki pa niso bili delu niti najmanj v škodo, ker so bili z idejo v najtesnejši zvezi), nam je pokazalo „Potovanje v Benetke“ duhovito, psihološki morda manj poglobljeno, vsekakor pa na poznavanju ženske duše zgrajeno, mirno, lagodno francosko komedijo, med tem ko se je zgubila vrednost „Upnikov na plan“ v zgolj situacijski komiki in miselno sicer dobro zajeti, pa ne tako dobro izpeljani družabni satiri. Ali z drugimi besedami: v „Hollywoodu“ se bije neizprosni boj med tistim koščkom človeškega bitja, ki mu rečemo ljubezen in vera v uspeh in med preračunanim, neizprosnim človekom-strojem; v „Potovanju v Benetke“ je prikazana posrečena ukrotitev trmoglavke, mlade žene in zmaga moža nad njeno muhavostjo; v komediji „Upniki na plan“ pa satirična osvetlitev denarnih magnatov in nekakšno „kaznovanje“ teh ter naklonjenost namišljenemu človekoljubu, skoroda „prifrknjenemu“ Jazbecu — Kolčavi.

Komedijo „Hollywood“ je napisal Poljak Roman Newiarowicz in pokazal z njo na simpatičen način borbo mlade Mary in Jacka, borbo za priznanje in za vstopnico na filmsko platno. Oba sta nepokvarjena, polna življenja in polna upanja. Toda njun idealizem mora skozi neizprosno kalilnico človeka-stroja Tompsona, njunega menagerja, popolnoma nasprotnega tipa, ki se mu zdi njuna medsebojna ljubezen za njegove račune nevarna. Zato je tudi tej pripravljena vrsta preizkušenj. Da! Človeku se že zdi, da se bo uresničila sijajno izbrana uvodna scena, ko se mlada igralca vadita za nastop varanega moža in njega žene. Tedaj pa nenaden preobrat. Morda ne najbolj utemeljen, a odsko učinkovit: Mlada dva sta zmagala, menager je zadovoljen, kaj zadovoljen! nor je od sreče — ker bo zopet bomba, uspeh — dasi je

prav v tem momentu pokazano, kako ne bogljeno je vse njegovo prizadevanje v primeri z notranjo silo iskrice človečnosti, ki sta jo prinesla mlada s seboj. — Vendar pa bi se motil, kdor bi mislil, da je taka rešitev življenjsko srečna ali pa morda stalno zadovoljiva. Da je to le trenutna sreča in povod morda za še večje ponižanje, je nakazal tudi avtor, ko je pridružil tej trojici nekdanjega zvezdnika Nielsa, žrtev zvočnega filma. Tako je kupi veselja primešana tudi kaplja pelina, ki opominja na nagel tempo življenja trgovskega, nečloveškega Hollywooda in na enodnevnost zvezdnikov. Prav v tem kontrastu in v močnem poudarku življenjske sile, v takorekoč porajajočem se dvojnem mladem življenju je moč in udarnost in vrednost tega dela — in prednost pred obema ostalima.

Klic po mirni „preudarjeni“, „olikani“ komiki je delo francoske dvojice Vernenila in Berra „Potovanje v Benetke“. V bistvu je to problem, kako naj mladi, vedno zaposleni mož ukroti in si za stalno pridobi po svoje hudomušno, neodločno in ne prav globoko, vendar pa nič preveč pokvarjeno ženo, ki ji je enostavno dolgčas sami, pa jo zamika, da bi se odpeljala z drugim v Benetke. Njen poskus, dopovedati možu, da je pač tako najboljši; vznemirjenost in smešna razdraženost njenega ljubimca, diletantskega umetnika; prikupna postava njenega očeta na eni strani in mirna, premišljena, duhovita, a v bistvu neizprosna in do tekmeca skorajda kruta igra mladega moža: vse to nudi dovolj duhovitih in posrečenih prizorov — in kar tudi ni nevažno: srečen konec, ki ga hočejo ljudje na vsak način od komedije. Dočim je ta mirnost dela tako prikupna — rekel bi nova — je pojav umetnikovega komornika, tega prefriganega in zvedavega potomca italijanskih slug in komornikov stara, že obrabljena figura, ki bi — po moje — lahko brez škode izpadla.

Vse drugačno pa je ozračje v češkem delu, v Piškorevi komediji „Upniki — na plan!“ — ali kakor jo je mladi komediograf sam imenoval „Praznik upnikov“. Če že ne drugo, kaže razgibanost na sceni, — n. pr. ko se podi prevarani bankir Hegner z nožem v roki za naivno-dobrodušnim svojim blagajnikom Jazbecem, ki mu je razdal v njegovi odsotnosti ves nagrabljen denar, toda plitke pojme o komediji: ko je namreč vsa komedija le v kričanju, pretepanju, kvantanju in „vicih“. Mislim, da je takemu videzu precej pripomogla tudi Šestova interpretacija. — Prav tu pa je oreh, ki ga ne smeš streti, če se nočeš zameriti. Kajti ugovor je že pripravljen, namreč: Zakaj pa je potem tako močno obiskovana prav ta komedija? — Da, obisko-

vana je! Zato je obiskovana, ker nasiti oči in ušesa in nudi plehko zabavo, kakršna leni, mišljenja nezmožni in česa globljega neželjni muožici ugaja. — Pripeljite jim kobilo na oder, dajte jim Harlekina — pa vam bodo pleli vence in peli hvalo zdaj in na veke — vi pa lahko zapojete „Requiescat“ pravi gledališki umetnosti.

P A B E R K I

„Voix européennes“, pariška demokratska revija, je objavila v februarški številki članek publicista R. Čačinoviča „Slovenci in madžarski revizionizem“. Avtor govori v glavnem o zgodovini Prekmurja, ki je še vedno važna točka v programu madžarskih revizionistov. Povdarja pomen reformacije in vznik prekmurske dialektične književnosti, najprej evangeličanske, nato katoliške. Govori o metodični madžarizaciji v drugi polovici 19. in v 20. stoletju, o raznarodovanju, izseljevanju v Ameriko itd. Raznarodovanje so pospeševali tuji uradniki in malo-meščani z društvom za širjenje madžarščine, z bančnim kapitalom ter časopisom „Sobota in okolica“. Omenja teorijo o Vendih, to je Madžarih, ki govorijo slovenski in ocenjuje zasluge katoliške duhovščine, ki se je borila proti gospodarskemu liberalizmu in s časopisjem („Marijin list“, „Novine“) budila narodno zavest. Pomemben dogodek v zgodovini Prekmurja je šele priključitev k jugoslovanski državi. Čeprav niso bile nanjo pripravljene vse plasti, se je vendar povsod začelo sodelovanje z drugimi deli Slovenije. Ljudstvo se narodno prebuja in približuje slovenski sredini (šolstvo, prosvetno delo, družabno življenje). Nato člankar omenja Miška Kranjca in „Mladega Prekmurca“. Na koncu govori še o Mikolovi „Domovini“, ki je trdila, da so Prekmurci poseben narod, ki mora ostati v madžarski državi. Članek sklepa z mislimi: Vpliv premožnejših Madžarov pada, o Vendih se ne govori več, a kljub temu so zadnji politični dogodki (Češka) zopet povečali madžarsko revizionistično propagando v zvezi z nacizmom. Toda to ni več naše notranje vprašanje.

Literarne nagrade. Založba „Hram“ je za desetletnico svojega obstoja razpisala svojo Prešernovo nagrado v znesku 10.000 din za

najboljši izvirni slovenski roman. V poštev prihajajo predvsem dela, ki zajemajo snov iz sodobnega življenja. Roman mora obsegati okoli 20 tiskovnih pol. Predložen mora biti do 1. marca 1940. Avtor dobi tudi običajni honorar. Odkupljena bodo tudi kvalitetna nenagrajena dela. — Omenjena „Hramova“ nagrada je že druga, ki jo je razpisala ta slovenska založba. Prvo je prejel pred leti Miško Kranjec za roman „Os življenja“. — Tudi država bo podelila nekaj literarnih nagrad. Prosvetni minister je „dobil v ta namen potrebna pooblastila v finančnem zakonu. Vprašanje, je ali bode podelitev nagrad centralizirana v Beogradu in bo tako za srbska kot za hrvatska in slovenska dela ista žirija ali bo pa prišlo v tem pogledu do potrebne „decentralizacije“.

Predavanje o Prekmurju. Ravnatelj in arhivar prof. Franjo Baš je imel v Mariboru 17. marca t. l. predavanje „O prevratni dobi na Spodnjem Štajerskem in v Prekmurju“. Prevrat v Prekmurju deli predavatelj na dve dobi. Prva doba poteka od novembra 1918 do marca 1919. To je doba propagandne borbe med jugoslovanskimi in madžarskimi težnjami. Druga doba predstavlja likvidacijo madžarske nadoblasti, ko so po določenih mirovne konference vkorakale jugoslovanske čete v Prekmurje. Povdarja tudi manifest vlade grofa Karolyija o pravicah do samoodločbe. Prevzem oblasti v Prekmurju se je izvršil v soglasju z voljo ljudstva; bojev ni bilo ter je bil popolnoma pravomočen.

Miško Kranjec o slovenski književnosti. Miško Kranjec je imel 10. marca na ljudski univerzi v Studencih pri Mariboru predavanje o potih slovenske književnosti v preteklosti in sedanjosti. Predavanje je radi aktualnosti problemov, ki jih je v njem Kranjec obravnaval, vzbudilo precej pozornosti. Uvodni govor k predavanju je imel šol. upravitelj Julij Kontler.

Zbornik o Prekmurju. V zvezi z letošnjo prireditvijo „Prekmurskega tedna“ bo izšel tudi poseben zbornik o Prekmurju. Zbornik bo izšel s podporo banske uprave in bo obsegal prispevke o kulturi, gospodarstvu, socialni strukturi, umetnosti, o folklori, geologiji, šolstvu, verstvu itd. Tak zbornik je gotovo nad vse koristen za poznavanje Prekmurja v ostali Sloveniji. Prekmurju samemu bo koristil najbolj tedaj, če bo sestavljen zgolj po splošnonarodnih merilih ter bo čim več pozornosti posvetil sedanjim prilikam in njih izboljšanju.

Akcija za spomenik prekmurskim književnikom in buditeljem. Meddruštveni odbor vseh soboških društev pošilja vsej slovenski javnosti sledeči apel s prošnjo, da mu pomore do čim uspešnejše akcije:

»Stalni Meddruštveni odbor vseh društev v Murski Soboti namerava v proslavo 20-letnice osvoboditve Prekmurja ob otvoritvi »Prekmurskega tedna« sredi junija 1939 odkriti skupen spomenik prekmurskim slovenskim književnikom in buditeljem.

Spomenik je namenjen vsem, ki so v času, ko je bilo Prekmurje odrezano od Slovenije, pisali v starinskem narečju slovenske knjige za duhovni in tudi narodni dvig te takrat tako osamelo živeče veje slovenskega naroda. Namenjen je književnikom obeh veroizpovedi, osamljenim začetnikom v 18. stol. z obema Küzmičema, Štefanom in Miklošem, na čelu in prav tako vnetim nadaljevalcem do polpreteklih dni — vsem, ki so si kakor začetnik novejših časov dr. Franc Ivanoczy prizadevali svoje rojake kulturno dvigati, jih narodno prebujati in jih zbliževati s slovenskim jedrom.

Spomenik bo stal v središču prekmurskega središča na trati pred soboškim gradom kot vselej vidna priča slovenstva najdalj od jedra odtrganega slovenskega rodu, ki pa biva med Muro in Rabo od časov, ko sta tod delovala slovanska apostola sv. Ciril in Metod — pa do danes in bo živel tod tudi v bodoče».

Apelu s podpisoma predsednika Meddruštvenega odbora g. Kereca Franca in tajnika g. Brunca Joška se pridružuje tudi krog »Mladega Prekmurca« s pozivom na svoje sodelavce, naročnike in prijatelje, da Meddruštvenemu odboru pri akciji čim bolj pomagajo.

POPRAVKI:

Prejšnja številka mora imeti na naslovni strani 5—6.

Str. 99: Anton Vratuša je doma v Dol. Slaveči, njegova razprava obravnava gorički govor (goričanski dialekt se govori v zapadnem delu Slovenskih goric.)

V moderni, na novo urejeni tehnični trgovini

ŠTIVANA ERNESTA

na Glavnem trgu v Murski Soboti

lahko kupite RADIJSKE APARATE znamk

HORNYPHON, RADIONE, MEDIATOR

ŠIVALNE STROJE — RISALNE STROJE — KOLESA

po najnižjih cenah!

Mrtvaške potrebščine!

Mrtvaški prti (šlari) navadni po 40 din! Svileni po 200 din!
Umetni venci po 60 din! Žalni traki za vence z napisom po 20 din!

Velika izbira!

Domače podjetje

Nizke cene!

DOMANJKO MIROSLAV

Murska Sobota, Aleksandrova c. 23.

Za vsakovrstna darila izbirajte ure, zlatarske in
draguljarske izdelke po nizkih cenah v preurejeni trgovini

LIGETI ANTONA

v M. Soboti na Aleksandrovi cesti št. 10

Popravila ur, očal in drugo hitro in poceni.

Za izolacije proti vodi in vlagi je garantirano
sigurno sredstvo

BETONIT

Zahtevajte navodila pri tvrdki BETONIT, kemični izdelki
za gradbeno industrijo v MARIBORU, Vojašniški trg 2.